

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دوازدهم، شماره اول (پیاپی ۴۳)، بهار ۱۴۰۲

شاپای چاپی ۲۳۲۲-۲۱۳۱ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X-۲۵۸۸

<http://serd.khu.ac.ir>

DOR: 20.1001.1.23222131.1402.12.43.3.1

صفحات ۵۸-۳۷

مقاله پژوهشی

تحلیل اثرات گردشگری بر اقتصاد روستاهای هدف در استان کردستان

فاتح حبیبی*؛ دانشیار اقتصاد، پژوهشگر کردستان‌شناسی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۹/۲۹

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۴/۱۰

چکیده

صنعت گردشگری به عنوان یکی از بخش‌های اصلی اقتصادی از حیث کسب درآمدهای ارزی در بسیاری از کشورها تبدیل شده است. وجود جاذبه‌های گردشگری به عنوان یکی از ارکان و عناصر اصلی صنعت گردشگری در کنار دیگر مؤلفه‌ها از جمله جامعه میزبان شرایط لازم را برای جلب و جذب گردشگر فراهم می‌نماید این مطالعه با هدف شناسایی توانمندی‌ها و تجزیه و تحلیل اثرات گردشگری بر روستاهای هدف گردشگری استان کردستان انجام شده است. روش پژوهش، بر اساس هدف کاربردی و بر اساس جمع‌آوری اطلاعات توصیفی و از نوع تحلیل همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش شامل ساکنان محلی روستاهای مورد مطالعه است. نتایج آزمون t تک نمونه‌ای نشان داد که گردشگری دارای اثرات مثبت و منفی مختلفی بر جامعه میزبان می‌باشد. بیشترین اثر مطلوب گردشگری از بعد اقتصادی مربوط به ایجاد درآمد و شغل می‌باشد. نگرش مثبت ساکنان محلی به گردشگری از جمله اثرات مثبت اجتماعی و فرهنگی گردشگری تلقی می‌شود. از طرف دیگر کاهش انسجام و مشارکت در توسعه روستا، از بین رفتن آداب، فرهنگ و ارزش‌های محلی روستاها و الگوپردازی نامناسب از گردشگران از جمله اثرات منفی گردشگری است. نتایج نشان داد که گردشگری دارای اثرات نامطلوب زیست محیطی بصورت تخریب چشم‌اندازهای طبیعی روستا، ساخت‌وسازهای بی‌رویه و تغییر کاربری اراضی کشاورزی شده است. همچنین نتایج رتبه‌بندی نشان می‌دهد که روستاهای سلین، پالنگان و ژویار در رتبه‌های اول تا سوم قرار دارند. روستاهای بلبل، نگل، دولاب، صلوات آباد، دره تفی، مجسه، نجنه، سورین، نوره و قمچقای به ترتیب در رتبه‌های چهارم تا سیزدهم جای گرفته‌اند. با توجه به نتایج، سرمایه‌گذاری بخش دولتی در زیر-ساخت‌ها به خصوص جاده‌های ارتباطی و همچنین سرمایه‌گذاری بخش خصوص در روستاهای با رتبه بالاتر در زمینه طبیعت‌گردی، صنایع دستی و صنایع وابسته توصیه می‌گردد.

واژگان کلیدی: اقتصاد روستایی، گردشگری روستایی، روستاهای هدف گردشگری، استان کردستان.

* F.habibi@uok.ac.ir

(۱) مقدمه

صنعت گردشگری یکی از مهمترین و پویاترین فعالیتهای اقتصادی عصر حاضر است که نقش بسیار مهمی در توسعه پایدار ایفا می‌کند. امروزه گردشگری به قدری در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها اهمیت یافته است که اقتصاددانان آن را صادرات نامرئی نام نهاده‌اند و از آن به عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند (امین بیدختی و همکاران، ۱۳۹۱). توجه به مقوله گردشگری زمانی مهمتر جلوه می‌کند که براساس آمارهای سازمان جهانی گردشگری (WTO) در سال ۲۰۱۸ میلادی، تعداد جهانگردان به رقمی بالغ بر ۱/۴ میلیارد گردشگر (۵ درصد رشد نسبت به سال ۲۰۱۷) و درآمد حاصل از آن نیز به ۱۷۰۰ میلیارد دلار (۴ درصد رشد نسبت به سال ۲۰۱۷) رسیده است. در مقایسه با رشد اقتصادی در جهان که رقم ۳/۶ درصدی را نشان می‌دهد، رشد صنعت گردشگری با رقم ۴/۴ درصد سریعتر رشد داشته است. (WTO, 2019). بر اساس آمارهای سازمان مسافرت و گردشگری در سال ۲۰۱۸، بعد از صنعت کارخانه‌ای با رشد ۴ درصد، صنعت گردشگری با رشد ۳/۹ درصد در جایگاه دومین صنعت بزرگ دنیا قرار گرفته است. صنعت گردشگری یکی از مهمترین صنایع ایجاد کننده اشتغال در جهان با ۳۱۹ میلیون شغل می‌باشد. ۱۰ درصد اشتغال در این صنعت بوده و به عبارتی از هر ده شغل یک شغل مربوط به صنعت گردشگری می‌باشد (WTTC, 2019).

گردشگری فعالیتی است با تأثیرها و پیامدهای متفاوت مطلوب و نامطلوب، که با افزایش آگاهی پژوهشگران و تصمیم گیران حوزه گردشگری در مورد مشکلات و تأثیرات نامطلوب آن، توسعه پایدار به عنوان جایگزین مدل‌های سنتی نئوکلاسیک پدیدار شد (Choi et al., 2006). گردشگری روستایی بطور مشخص از دهه ۱۹۵۰ به بعد گسترش یافت، سپس در دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ از جنبه اقتصادی برای جوامع محلی مورد توجه قرار گرفت. گردشگری روستایی می‌تواند از طریق مشارکت و وابستگی به سایر بخش‌های اقتصادی و فرهنگی جامعه گسترش و تداوم یافته و به نوبه خود در رشد و توسعه محلی، منطقه‌ای و ملی نقش مهمی ایفا نماید (شمس‌الدینی، ۱۳۸۹: ۹۷). گردشگری روستایی به عنوان بخشی از صنعت گردشگری می‌تواند در توسعه پایدار و کاهش شکاف منطقه‌ای نقش قابل ملاحظه‌ای داشته باشد. توسعه فعالیت‌های گردشگری در نواحی روستایی بدون توجه به مباحث و مفاهیم پایداری امکان‌پذیر نیست و آینده این نواحی را با چالش‌های اساسی روبه‌رو می‌سازد. در چارچوب این دیدگاه می‌بایست از منابع گردشگری خردمندانه بهره‌برداری کرد، تا در درازمدت پویایی خود را حفظ کنند و پایدار بمانند.

مقایسه آمار جمعیت روستایی در مقایسه با جمعیت شهری در طی ۱۰ سال اخیر نشان می‌دهد که مهاجرت از روستاها به شهرها به شدت افزایش یافته به نحوی که در کل کشور نسبت جمعیت روستایی و شهری به کل جمعیت در سال ۱۳۸۵، ۲۸/۷ و ۷۱/۲ درصد بوده که این نسبت در سال ۱۳۹۵ به ۲۵/۹ درصد روستایی کاهش و ۷۴ درصد شهری افزایش یافته است. این نسبت در استان کردستان طی دوره مورد اشاره به مراتب در وضعیت بدتری قرار دارد به گونه‌ای که در سال ۱۳۸۵ نسبت جمعیت روستایی و شهری به کل جمعیت به ترتیب ۳۶/۵ و ۶۳/۴ درصد بوده که در سال ۱۳۹۵ به ۲۹/۲ درصد جمعیت روستایی کاهش و به ۷۰/۷ درصد جمعیت شهری افزایش یافته است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸). بنابراین بدون توجه به جمعیت روستایی و عدم سرمایه‌گذاری در روستاها امکان رسیدن به توسعه پایدار فراهم نمی‌باشد. همچنین با توجه به نرخ بالای بیکاری در کشور و به ویژه استان کردستان مهاجرت خیل عظیمی از روستاییان به شهرها جدای از تبعات اقتصادی به ناهنجاری‌های اجتماعی و فرهنگی در شهرها دامن زده و شکاف منطقه‌ای را بیشتر می‌کند.

استان کردستان با برخورداری از سابقه دیرین تمدن و فرهنگ، طبیعت و شرایط اقلیمی گوناگون و زیارتگاه‌های متعدد، توانایی قرارگیری در جایگاه مناسب نقاط پرجاذبه گردشگری در سطح ملی و بین‌المللی را داشته و می‌تواند به عنوان یکی از قطب‌های مهم گردشگری در کشور و حتی در جهان تبدیل شود. رویکرد اصلی دولت برای رفع محرومیت و ایجاد محرک‌های توسعه در مسیر تحقق اهداف تعیین شده در سند چشم انداز بیست ساله کشور، بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های گردشگری می‌باشد. با توجه به بند ششم سند چشم انداز کشور "توسعه گردشگری مبتنی بر شرایط فرهنگی و تاریخی کشورمان باعث تعامل سازنده و مؤثر با جهان و رشد پر شتاب اقتصاد همراه با بهبود توزیع در کشور خواهد شد" و همچنین پیش بینی جذب حداقل ۲۰ میلیون گردشگر در سال ۱۴۰۴ نشان از جایگاه و نقش این صنعت در آینده اقتصادی کشور دارد.

تاکنون ۴۳ روستای هدف گردشگری در سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان کردستان ثبت شده که ۱۳ مورد از این روستاها در سطح کشوری ثبت شده‌اند. شناسایی هر چه کامل‌تر مناطق مستعد گردشگری روستایی و برنامه‌ریزی دقیق جهت ارزیابی و اولویت‌بندی آنها به لحاظ توان جذب اکوتوریست می‌تواند به عنوان یک ابزار و راهکار اثر بخش، نقشی اساسی در توسعه پایدار، ارتقای سطح زندگی، حفظ تعادل طبیعی ایفا نماید. بنابراین هدف از این تحقیق شناسایی توانمندی‌ها و تجزیه و تحلیل اثرات گردشگری بر روستاهای هدف گردشگری استان کردستان می‌باشد. در همین راستا پرسش‌های پژوهش بصورت زیر مطرح می‌باشند:

- ظرفیت‌های برجسته گردشگری در روستاهای هدف گردشگری استان کردستان کدام‌ها هستند؟
- آیا گردشگری می‌تواند بر توسعه روستاهای هدف گردشگری استان کردستان مؤثر باشد؟
- کدام یک از شاخص‌ها بیشترین تاثیر را در اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری استان کردستان دارند؟

۲) مبانی نظری

رابطه بین رشد اقتصادی و گردشگری در مبانی نظری صادرات و رشد اقتصادی مورد توجه محققین قرار گرفته است. مطالعات زیادی در مورد رابطه بین تجارت و رشد اقتصادی صورت گرفته (Kulendran, 2001; Wilson, 2000). اخیراً مدل‌های اقتصادی که رابطه علی بین کالاهای غیر مبادله مثل گردشگری و رشد اقتصادی را بررسی می‌کنند مورد توجه واقع شده است (Oh, 2005). اقتصاددانان افزایش درآمدهای ارزی، ایجاد اشتغال و افزایش درآمدهای مالیاتی را از جمله دلایل تاثیر گذار گردشگری بر توسعه اقتصادی قلمداد می‌کنند (Holzar, 2010; Chuo, 2013). گردشگری یکی از صنایع خدماتی محسوب شده و درآمد حاصل از آن به صورت بخشی از تولید ناخالص داخلی کشور میزبان، مستقیماً بر رشد اقتصادی آن کشور تاثیر می‌گذارد (Dritsakis, 2004). جذب و ورود گردشگران بین‌المللی به یک کشور، سرمایه‌گذاری در بخش‌های غیرگردشگری را نیز تحریک کرده و منجر به توسعه ملی و منطقه‌ای می‌شود. جهانگردی به دو صورت مستقیم و غیر مستقیم بر اقتصاد یک کشور تأثیر می‌گذارد. مستقیم: ارزهایی که جهانگردان هنگام اقامت در کشور دیگر صرف پرداخت هزینه‌های مختلف می‌کنند. غیر مستقیم: باز پرداخت‌هایی که برای عزیمت از آن کشور به کشور دیگر به عمل می‌آورند که یکی از منابع مهم تأمین ارزهای خارجی برای یک کشور در حال توسعه به شمار می‌رود (هزار جریبی و همکاران، ۱۳۸۹، ۵۳).

گردشگری نه تنها در پیشبرد اقتصاد ملی و درآمدهای ارزی نقش آفرین بوده، بلکه فعالیتی است پاکیزه و عاری از هر گونه آلودگی و در عین حال ایجادکننده مشاغل و فرصت‌های شغلی جدید نیز می‌باشد (ابراهیم‌زاده و آقاسی‌زاده، ۱۳۸۸: ۶). گردشگری نه تنها موجب کسب درآمد مستقیم و چند برابر شدن چرخه پولی غیر مستقیم می‌شود، بلکه موجب رشد تولیدات صنایع دستی و صنعتی نیز می‌شود (امیر حاجیلو و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۸). این صنعت بیش از هر صنعت دیگری حرکت سرمایه و انتقال پول و ارز را در مقیاس محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی سبب گردیده است (نوری و تقی‌زاده، ۱۳۹۲: ۷۴). به‌طوری که امروزه از گردشگری به عنوان کاتالیزوری کارآمد برای بازسازی و توسعه اجتماعی نواحی یاد می‌کنند (sharply, 2002: 233).

گردشگری بر جوامع میزبان در سه بخش اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و زیست‌محیطی تأثیر می‌گذارد. گردشگران با ورود به یک منطقه و پرداخت برای بازدید از آثار تاریخی یا محیط طبیعی آن، از طریق درآمد ایجادشده منابع لازم جهت نگهداری آن محیط و مکان تاریخی فراهم می‌آورد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت گردشگری نوعی عدالت اجتماعی را در اقتصاد جهانی ایجاد می‌کند و موجب توزیع امکانات و رفاه در مناطق حاشیه‌ای نیز می‌گردد (پاپلی یزدی و همکاران، ۱۳۸۵). همچنین ورود گردشگران، علیرغم درآمدهای ارزی ناشی از آن، تراز تجاری و همچنین سرمایه‌گذاری‌های جدید را بهبود می‌دهد و به‌صورت غیرمستقیم و از طریق ضریب تکاثری بر درآمد ملی تأثیر می‌گذارد اقتصاددانان افزایش درآمدهای ارزی، ایجاد اشتغال و افزایش درآمدهای مالیاتی را ازجمله دلایل تأثیرگذار گردشگری بر توسعه اقتصادی قلمداد می‌کنند (Holzar, 2010).

گردشگری وجوه مختلف فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی را در بر می‌گیرد؛ و حتی در پاره‌ای موارد، برای توسعه مناطق کمتر توسعه‌یافته و کاهش فقر و بیکاری در آنها، آخرین گزینه به شمار می‌رود. گردشگری، صنعتی کاربر است که زمینه اشتغال افرادی با مهارت‌های گوناگون و در سنین مختلف را فراهم می‌آورد و از این رو، یکی از راه‌های غلبه بر بیکاری است. توسعه گردشگری روستایی در مکان‌های مختلف زمینه‌های اشتغال دائم، فصلی و نیمه‌وقت را برای نیروی انسانی با تخصص و آموزش متوسط فراهم می‌سازد و از نرخ بیکاری می‌کاهد. در توسعه گردشگری، گذشته از ایجاد اشتغال مستقیم، زمینه سایر فعالیت‌های مرتبط مانند کارهای ساختمانی، تعمیرات، کرایه خودرو، و دستفروشی نیز برای افراد بومی فراهم می‌شود. گردشگری روستایی توجه دولت‌ها، سازمان‌های غیردولتی و فعالان اقتصادی را به خود معطوف کرده است، زیرا نقش مهمی در جهت‌دهی فعالیت‌های اقتصادی و کمک به اشتغال و افزایش درآمد جوامع محلی ایفا می‌کند (Chu et al., 2014, 36).

صنعت گردشگری مجموعه‌ای از فعالیت‌ها، خدمات و صنایع مختلفی را شامل می‌شود که در برنامه‌ریزی برای سفر، جابجایی میان مبدأ و مقصد، اقامت و پذیرایی و کلیه فعالیت گردشگر در مقصد، مورد استفاده قرار می‌گیرند. به‌طور کلی می‌توان گفت که چهار گروه اصلی در این صنعت به نقش آفرینی می‌پردازند. نخستین گروه گردشگرانی هستند که در پی تأمین و ارضاء انگیزه‌ها و خواسته‌های خود هستند. دومین گروه، فعالین اقتصادی از جمله هتل‌ها، رستوران‌ها، شرکت‌های حمل‌ونقل، دفاتر خدمات مسافرتی و جهانگردی و عرضه‌کنندگان سوغات و هدایا را شامل می‌شوند تا زمینه عرضه این کالاها و خدمات را در مقصد گردشگری فراهم سازند. سومین گروه ذینفع را باید مدیریت کلان کشور مقصد دانست. از دید این گروه صنعت گردشگری عامل ایجاد ثروت و ارتقاء سطح زندگی اقتصادی - اجتماعی شهروندان جامعه مقصد تلقی می‌شود. گردشگری از این منظر عاملی برای کسب درآمد ارزی و درآمدهای مالیاتی بالاتر برای مدیریت اقتصادی کشور مقصد محسوب خواهد شد. سرانجام

چهارمین گروه ذینفع را باید جامعه محلی در مقصد گردشگری دانست. از دید مردم محلی گردشگری ابزاری برای تعامل فرهنگی و عاملی اشتغال‌زا و همچنین یکی از راه‌های کسب درآمد شناخته می‌شود (حبیبی و محمودی، ۱۳۹۷).

توسعه گردشگری و توسعه روستایی دو عامل مرتبط به هم بوده که توسعه هر کدام بر دیگری اثری مثبت دارد. با توجه به آثار مثبت و متنوع گردشگری روستایی جوامع در پی استفاده از فرصت‌های گردشگری روستایی از جنبه‌های گوناگون و استفاده از آن به عنوان ابزاری برای دستیابی به توسعه روستایی هستند (Shen et al, 2008). با رشد سریع و شتابان گردشگری و ورود انبوه گردشگران، اکوسیستم با پیامدهای منفی گردشگری مواجه می‌شود. رفتارهایی مانند پیگیری مزایای اقتصادی بیش از حد، نادیده گرفتن حساسیت زیست‌محیطی و آسیب پذیری، یا توسعه گردشگری بیش از حد، منجر به کاهش شدید در تنوع زیستی و محیط زیست، تخریب منابع، آلودگی آب و هوا و تغییر چشم انداز خواهد شد. بنابراین از مزایای زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ناشی از توسعه گردشگری نمی‌توان بهره‌مند شد مگر اینکه پیامدهای منفی حاصل از توسعه گردشگری را به حداقل رساند (Xu, 23017).

دانش فرهنگی شامل بسیاری از پدیده‌های غیرقابل لمس است تاریخ و مناظر طبیعی، مفاهیم سمبولیک، عبادت‌ها، تعابیر، سنت‌های جامعه و فرایندهای آن، داستان‌های نانوشته، موسیقی و هنر، غذاهای سنتی، طرز فکر ویژه جامعه، افسانه‌ها، فرهنگ قومی، هویت اجتماعی و حس مکانی، مهمان نوازی، صمیمیت و غیره. مفهوم رایجی در جوامع روستایی قدیمی‌تر است که مملو از پدیده‌های غیر قابل لمس است. مفهوم ارزش‌گذاری به پدیده‌های غیرقابل محسوس در صنعت گردشگری و خدمات صورت می‌گیرد. تامین کنندگان محصولات گردشگری از این جنبه برای ارزش دادن به محصولات خود استفاده می‌کنند. سرمایه‌گذاران گردشگری اغلب گرایش به سرمایه‌گذاری بر پدیده‌های غیر قابل لمس فرهنگ نواحی روستایی دارند (تورهای گردش با اتوبوس که مناظر طبیعی مختلف، گیاهان و جانوران را نشان می‌دهد) که درآمد کم یا هیچ درآمدی را برای اجتماع محلی میزبان ندارد. بنابراین این موارد غیرقابل محسوس و دیگر جنبه‌های فرهنگی به کالایی که می‌تواند به گردشگران فروخته شود تبدیل می‌شوند. از این روی فرهنگ می‌تواند به عنوان سرمایه‌ای بزرگ در بسیاری از جوامع روستایی محسوب شود (George, 2004).

در نظریه وابستگی تاکید می‌شود، ماهیت تجارت میان مرکز و پیرامون اثرات معکوسی و نامطلوبی بر مناطق پیرامونی بر جای می‌گذارد. البته مناطق پیرامونی به منظور فروش مواد خام خود و تامین نیاز خود به کشورهای مرکز وابسته‌اند. اساس و پایه خطوط هوایی، هتل‌های زنجیره‌ای و موسسات گردشگری قاعدتا در مناطق مرکز است. زیرا بازارهای عمده گردشگری در آنجا قرار دارند. وقتی بزرگترین سرمایه‌گذاران بخش گردشگری خطوط هوایی، هتل‌ها و موسسات و دفاتر خدمات مسافرتی، را در اختیار داشته باشند این قدرت و توانایی را نیز خواهند داشت تا رفت و آمد گردشگران در هر نقطه از دنیا را جهت دهند. بنابراین سرمایه‌گذاری‌های محلی و کوچک مقیاس در امر گردشگری تا حدودی می‌تواند جوامع پیرامونی را از سیطره مناطق مرکز بیرون بکشد و بدین طریق مقادیر زیادی از سرمایه‌های جذب شده در دست مناطق پیرامون باقی می‌ماند (leep, 2004). سرمایه‌گذاری در گردشگری، ابزاری برای توسعه منطقه‌ای و کاهش فقر است. این امر در کشورهایی که دارای آثار تاریخی فرهنگی، و مکانهای تفریحی و گردشگری متنوع هستند موجب گسترش روابط بین بخش گردشگری و سایر فعالیت‌های اقتصادی می‌شود (Ash, 2005). شاید یکی از مهم‌ترین موانع توسعه گردشگری روستایی، موانع اقتصادی است که از آن جمله می‌توان به محدودیت‌های مالی اشاره کرد. توسعه گردشگری روستایی نیازمند

سرمایه‌گذاری گسترده‌ای است تا بتوان با اتکاء به آن برنامه‌ریزی کرد (Garrod and Wornell, 2006). لذا نیازمند وجود مدیریت تخصصی برای درک همه ظرفیت‌های آن است (Weaver, 2006). در عرصه بین‌المللی، سرمایه‌گذاری در زنجیره فعالیت‌های گردشگری، نیازمند شناسایی مکانهای مناسب سرمایه‌گذاری و بازاریابی است و مزیت‌های مکانی برای سرمایه‌گذاری، بستگی به شرایط اقتصادی کشور میزبان دارد (Kantaric, 2007). از مهم‌ترین عوامل در انتخاب مقصد سفر در کنار وجود زیرساخت‌ها و جاذبه‌های گردشگری، امنیت است که در صورت وجود موجب جذب گردشگران خواهد شد. امنیت به عنوان اساسی‌ترین و مهم‌ترین رکن توسعه گردشگری می‌باشد که می‌تواند در قالب‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی تجلی پیدا کند. به همین منوال وجود ثبات و امنیت در کنار عوامل اقتصادی می‌تواند در شکل‌گیری سرمایه‌گذاری در یک منطقه تاثیر گذار باشد. همچنین عدم سرمایه‌گذاری‌های اقراد بومی و محلی در روستاها در کنار سایر عوامل از موانع توسعه گردشگری روستایی به شمار می‌رود (Zabbo, 2005).

طالبی‌فرد و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای با عنوان ارزیابی اثرات اقتصادی اجتماعی گردشگری بر روستاهای ایزه و باغملک پرداختند. نتایج نشان داد که گردشگری بیشترین تاثیر مثبت را بر شاخص‌های بهبود امکانات و خدمات، رونق بازار محصولات داخلی و رشد درآمد خانوار و اشتغال، و بیشترین تأثیرات منفی بر تعاملات فرهنگی و پویایی جمعیت، قیمت زمین و تغییر در سبک زندگی و امن دارد. همچنین نتایج نشان داد که درصد تغییرات اثرات گردشگری در امامزاده عبدالله ۸۰ درصد بوده است. در شیوند بالای ۶۹ درصد، در مال آقا ۵۹،۱۴ درصد، ۲۷،۲۶ درصد در رباط حضرت سلیمان ۲۷/۹۶ درصد، در ابوالعباس ۱۷/۶۹ درصد، در روستای سوسن ۱۶/۱۲ درصد ۱۰/۷۵ در روستای پیان، ۱۰/۶۳ در روستای سادات حسینی و ۸/۴۶ درصد در روستای کمال.

نتیجه مطالعه چن و همکاران* (۲۰۱۸) نشان داد که کیفیت زندگی ساکنان در جامعه روستایی به خاطر گردشگری بهبود یافته است، اگر چه منافع اقتصادی هنوز برای بسیاری از خانواده‌های میزبان ناچیز است. همچنین نتایج نشان از توسعه روستاهای دور افتاده به خاطر گردشگری می‌باشد. کسو و همکاران[†] (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان ارزیابی رقابتی مقصد با استفاده از سلسله مراتبی تحلیلی ترکیبی (AHP): مطالعه موردی غرب ویرجینیا. یافته‌ها نشان می‌دهد که غرب ویرجینیا در زمینه‌هایی مانند فعالیت‌های مبتنی بر طبیعت و ماجراجویی و همچنین داشتن مزایای رقابتی در مورد مهمان‌نوازی و دوست‌داشتنی ساکنین، ایمنی و امنیت و ارزش پول و خرید موفق بوده است. همچنین نتایج نشان داد که این منطقه در زمینه کیفیت رستوران‌ها و در دسترس بودن فعالیت‌ها برای کودکان رقابت پذیر نبوده است. کاستیلانی و ساللا[‡] (۲۰۱۴) در مطالعه‌ای با داده‌های موجود دو منطقه حفاظت شده ایتالیا و با استفاده از شاخص‌های گردشگری پایدار، بیان کرده‌اند که توسعه گردشگری پایدار روشی مناسب برای تشویق کسب و کارهای جدید است و استفاده از مفهوم گردشگری پایدار در مناطق حفاظت شده، یک روش برای توسعه محلی گردشگری، کاهش اثرات منفی زیست محیطی و ترویج ارزش‌های سنتی و محلی می‌باشد.

نتیجه مطالعه قادری و هندرسون[§] (۲۰۱۳)، نشان می‌دهد که روستاییان درمورد استفاده از منابع طبیعی و فرهنگ محلی برای اهداف گردشگران نگران هستند. به نظر می‌رسد که اثرات منفی بیش از پیامدهای مثبت

* Chen et al

† Xu et al

‡ Castellani and Sala

§ Ghaderi and Henderson

است. مشارکت دولت در ابتکارات گردشگری روستایی بسیار کم است که احساس می‌کنند بازدهی کمی را برای ساکنان به ارمغان می‌آورد. هان و پینگ* (۲۰۱۲) به بررسی وضعیت گردشگری کشورهای آسیای شرقی با استفاده از روش تاپسیس پرداخته است. نتایج نشانگر وضعیت مطلوب‌تر چین در شاخص‌های دسترسی جاذبه‌ها، دسترسی خدمات، قیمت، تصویر مثبت بازار، صلح و ثبات و لینک‌های فرهنگی می‌باشد. کوماری و همکاران[†] (۲۰۱۰) در مطالعه‌ای به پهنه‌بندی اکوتوریستی در غرب ایالت سی‌کیم هند با استفاده از GIS پرداخته‌اند. آنها در مطالعه خود از شاخص‌هایی همچون پراکندگی حیات وحش، بوم‌شناختی، تنوع اکولوژیکی و خاصیت انعطافی محیط استفاده نموده‌اند. همچنین با استفاده از AHP به ارزیابی پتانسیل‌های اکوتوریستی و رتبه‌بندی این منطقه پرداختند.

نتیجه مطالعه بوزرجمهری و همکاران (۱۳۹۸) در مطالعه‌ای به ارزیابی ظرفیت تحمل محیط در روستاهای هدف گردشگری (مطالعه موردی: روستای کنگ) پرداختند. یافته‌ها نشان داد که ظرفیت تحمل فیزیکی روستای کنگ برابر با ۱۵۳۶۰۰۰ نفر در سال، ظرفیت تحمل واقعی ۵۲۲۴۴۰ نفر در سال و ظرفیت تحمل موثر برابر با ۳۰۳۰۱۵ نفر در سال است. به این ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که روستای کنگ از نظر ظرفیت تحمل فیزیکی برای ورود گردشگران در شرایط مطلوبی قرار ندارد.

نتیجه مطالعه حبیبی و محمودی (۱۳۹۸) با استفاده از تکنیک تاپسیس در مورد اولویت‌بندی شهرستان‌های استان کردستان نشان داد که شهرستان سنندج با ضریب اولویت ۰/۸۲ در سطح فرابرخوردار و شهرستان‌های مریوان، سقز و بانه به ترتیب با ضریب اولویت‌های ۰/۳۸۷، ۰/۳۸۲ و ۰/۳۵ در سطح برخوردار و شهرستان‌های بیجار، کامیاران و قروه به ترتیب با ضریب اولویت‌های ۰/۲۳، ۰/۲۱ و ۰/۲۰ در سطح نیمه‌برخوردار (متوسط) و شهرستان‌های دهگلان، سروآباد و دیواندره با ضریب اولویت ۰/۱۲، ۰/۰۹۶ و ۰/۰۷۸ در سطح فروبرخوردار (محروم) قرار دارند. بهرامی (۱۳۹۵) در تحقیقی به بررسی نقش گردشگری و اثرات آن بر توسعه سکونتگاه‌های روستایی شهرستان مریوان پرداخته است. روش تجزیه و تحلیل به صورت توصیفی-تحلیلی صورت گرفته است. یافته‌ها نشان داد مهمترین نقش‌های مثبت تقویت اقتصاد منطقه از طریق رونق بازارچه پیلهوری موجب افزایش کیفیت زندگی و حل معضل بیکاری، اما تخریب پوشش گیاهی، افزایش شدید قیمت زمین و مسکن، از بین رفتن فرهنگ سنتی، تضاد اجتماعی بین جامعه میزبان و جامعه میهمان مهمترین پیامدهای منفی گسترش گردشگری روستایی در منطقه می‌باشند. با وجود برنامه‌ریزی‌های منطقی که با شرایط طبیعی و فرهنگی محیط انطباق داشته باشد امکان توسعه گردشگری را دو چندان خواهد کرد.

حبیبی و سلیمی (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای به بررسی اثر توسعه گردشگری بر اشتغال و درآمد ساکنان محلی اورامان پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که بین جنسیت و توسعه گردشگری رابطه معناداری وجود نداشته ولی بین سن و سطح تحصیلات بر توسعه گردشگری رابطه معناداری وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد که با توسعه گردشگری تعداد مشاغل ایجادشده افزایش یافته که به نوبه خود منجر به افزایش سطح درآمدها و کاهش فقر در منطقه می‌باشد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که مؤلفه‌های جلوگیری از مهاجرت جوانان، افزایش درآمد از طریق اجاره منزل و سوئیت و کاهش انسجام و یکپارچگی اجتماعی از جمله مهم‌ترین کارکردهای ناشی از توسعه گردشگری بر منطقه است.

* Hun and Ping

† Kumari et al

۳) روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش پیمایشی است. به منظور گردآوری ادبیات موضوع از روش مطالعات کتابخانه‌ای و به منظور جمع‌آوری داده‌های تحقیق از مطالعات میدانی از طریق توزیع استفاده شده استبرای سنجش روایی پرسش‌نامه از روش اعتبار محتوا و کسب تایید افراد صاحب نظر و برای سنجش پایایی آن نیز، تعداد ۳۵ پرسش‌نامه در قالب یک نمونه اولیه توزیع گردید که ضریب آلفای کرونباخ برابر ۰/۷۸ بدست آمد که بیانگر پایایی خوب پرسشنامه است. متغیرهای مورد مطالعه در این پژوهش شامل: مناطق گردشگری روستایی منطقه مورد مطالعه، شاخص‌های ارزیابی شامل جاذبه‌های گردشگری، عوامل زیر ساختی، اقامتی و پذیرایی، اقتصادی، زیست محیطی، مشارکت اجتماعی، عامل امنیتی، سرمایه‌گذاری است. جامعه آماری تحقیق شامل ساکنین روستاهای هدف گردشگری مورد مطالعه می‌باشند در پژوهش حاضر مطالعه‌ی میدانی مبتنی بر پرسشنامه بوده است. در این مطالعه به منظور استخراج ارزیابی مناطق گردشگری در مناطق روستایی پرسشنامه تهیه شده و این پرسشنامه‌ها با مراجعه ساکنین روستاهای مورد مطالعه (۲۱۵) تکمیل گردیده است. روایی پرسشنامه با استفاده از نظریه اساتید فن در حوزه گردشگری مورد تایید واقع شد و پایایی آن نیز با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ به اثبات رسید که برای کل پرسشنامه ۰/۷۸ بدست آمد و نشان از پایایی بالای پرسشنامه بود. روش پژوهش مورد استفاده در این پژوهش، آمار توصیفی و استنباطی بوده و از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

مدل تاپسیس*

در سال‌های اخیر توجه پژوهشگران معطوف به مدل‌های چند معیاره برای تصمیم‌گیری‌های پیچیده شده است. در این تصمیم‌گیری‌ها به‌جای استفاده از یک معیار سنجش بهینگی ممکن است از چندین معیار سنجش استفاده شود. این مدل‌های تصمیم‌گیری به دو مدل‌های چندهدفه (MODM) به‌منظور طراحی و مدل‌های چند شاخصه (MADM) به‌منظور انتخاب گزینه برتر استفاده می‌شوند (اصغر پور، ۱۳۸۸). مدل‌های تصمیم‌گیری چند هدفه، غالباً به منظور طراحی و مدل‌های چند شاخصه، غالباً به منظور ارزیابی گزینه‌ها و انتخاب گزینه یا گزینه‌های برتر مورد استفاده قرار می‌گیرند (توکلی، ۱۳۸۴: ۴). یک مسأله تصمیم‌گیری چند شاخصه را اصولاً می‌توان در یک ماتریس تصمیم‌گیری خلاصه نمود که سطرهاى آن گزینه‌های مختلف بوده و ستون‌های آن شاخص‌هایی هستند، که ویژگی‌های گزینه‌ها را مشخص می‌کنند. هم‌چنین سلول‌های داخل ماتریس، موقعیت گزینه سطر را نسبت به شاخص ستونی ذیربط نشان می‌دهد. تاکنون مسأله طرح شده است و حال، اولویت-بندی گزینه‌ها نیازمند تکنیک تصمیم‌گیری است. برای تصمیم‌گیری‌های چند شاخصه، مدل‌های بسیاری ارائه شده است. هر کدام از این مدل‌ها دارای ویژگی‌های خاصی با مزایا و معایب مربوط به خود می‌باشند. موضوع دیگر در سیاست تصمیم‌گیری، بحث اوزان شاخص‌ها است. چنان‌چه به طور طبیعی وزن شاخص‌ها مشخص باشد (تأثیر گزینه‌ها به طور یکسان در میزان برتری گزینه‌ها مؤثر باشد)، همین وزن‌ها را در محاسبات منظور می‌کنیم در غیر این صورت باید به کمک کارشناسان و خبرگان بخش و یا از طریق تکنیک‌های وزن دهی برای تعیین وزن هر یک از شاخص‌ها استفاده نمود. بدین ترتیب هر مسأله تصمیم‌گیری چند شاخصه با دو مشکل انتخاب تکنیک تصمیم‌گیری و انتخاب تکنیک تصمیم‌گیری و انتخاب تکنیک وزن‌دهی روبرو می‌باشد (قاضی نوری، ۱۳۸۴: ۳).

*TOPSIS

□ Multiple Abjective Decision Making

□ Multiple Attribute Decision Making

مدل Topsis، یکی از مدل‌های چند شاخصه است که در سال ۱۹۸۱ توسط هوانگ و یون برای انتخاب یک گزینه از گزینه‌های موجود در تصمیم‌گیری‌های چند معیاره مطرح شده است (Serafim, 2004: 445). اساس کار این تکنیک دارای پایه‌های نظری قوی‌تری نسبت به تکنیک‌های دیگر چند شاخصه بوده، به طوری که در این تکنیک بسیاری از مشکلات روش‌هایی مانند تاکسونومی عددی حل گردیده است. پایه‌های نظری این تکنیک بر این رابطه استوار است که ابتدا ایده‌آل‌های مثبت (بهترین حالت) و ایده‌آل‌های منفی (بدترین حالت) را برای هر یک از شاخص‌ها به وسیله یک سری تکنیک‌ها یافته و سپس فاصله هر گزینه از ایده‌آل مثبت و منفی محاسبه می‌شود، گزینه منتخب گزینه‌ای است که کم‌ترین فاصله را از ایده‌آل‌های مثبت و بیشترین فاصله را از ایده‌آل‌های منفی داشته باشد. این تکنیک به گونه‌ای طراحی شده است که طراح می‌تواند نوع شاخص‌ها را از لحاظ تأثیر منفی یا مثبت داشتن بر هدف تصمیم‌گیری در مدل دخالت داده و نیز اوزان و درجه اهمیت هر شاخص را در مدل وارد نماید. با گسترش روزافزون کاربرد این مدل تصمیم‌گیری چند شاخصه و با ظهور منطق فازی، امروزه تکنیک‌های بسیار پرکاربرد و جالبی مانند: "Topsis" گروهی "Topsis" بازه‌ای و "Topsis" فازی ارائه گردیده است، که هر یک به نوبه خود، اصلاحاتی در مدل پایه "Topsis" ایجاد نموده و تصمیم‌گیرنده را به سوی تصمیم‌گیری بهتر و دقیق‌تر رهنمون می‌سازد (اکبری، ۱۳۸۷: ۱۷۲-۱۷۱).

مراحل روش TOPSIS:

مرحله اول: تعیین ماتریس مقایسه معیارها، در این مرحله ماتریسی رسم خواهد شد که در ستون آن معیارها و در سطر آن گزینه‌ها آورده می‌شود که نقطه تلاقی سطر و ستون میزان اهمیت معیار را نشان می‌دهد. مرحله دوم: بی‌مقیاس کردن ماتریس معیارها، به منظور قابل‌مقایسه شدن معیارها با مقیاس‌های مختلف، ماتریس معیارها را به ماتریس بی‌مقیاس تبدیل می‌کنیم.

$$R_{ij} = \begin{bmatrix} r_{11} & r_{12} & \dots & r_{1n} \\ r_{21} & r_{22} & \dots & r_{2n} \\ \vdots & \vdots & \dots & \vdots \\ r_{m1} & r_{m2} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix} \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^m a_{kj}^2}} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \dots & \vdots \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{bmatrix}$$

مرحله سوم: ایجاد ماتریس (بی‌مقیاس) وزین با مفروض بودن بردار W به عنوان ورودی به الگوریتم (اضغر پور، ۱۳۸۸، ۲۶۱)

$$\sum_{i=1}^n w_i = 1$$

$$V_{ij} = \begin{bmatrix} w_1 r_{11} & w_2 r_{12} & \dots & w_n r_{1n} \\ w_1 r_{21} & w_2 r_{22} & \dots & w_n r_{2n} \\ \vdots & \vdots & \dots & \vdots \\ w_1 r_{m1} & w_2 r_{m2} & \dots & w_n r_{mn} \end{bmatrix}$$

ارزیابی اوزان (w_i) برای هر یک از معیارها:

♣Hwang and Yoon

□Group Topsis

□Interval Topsis

□ Fuzzy Topsis

با به کارگیری تکنیک آنتروپی، اهمیت شاخص‌ها نسبت به یکدیگر مشخص می‌شوند به طوری که شاخص با اهمیت وزن بیشتری را نسبت به شاخص کم اهمیت دارد.

تکنیک آنتروپی:

تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری

کمی کردن ماتریس تصمیم‌گیری

بی‌مقیاس کردن درایه‌های ماتریس تصمیم‌گیری را به کمک رابطه $n_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sum_{i=1}^m x_{ij}}$

محاسبه آنتروپی هر یک از شاخص‌ها با استفاده از رابطه زیر حاصل می‌گردد:

$$E_j = -K \sum_{i=1}^m [n_{ij} \ln(n_{ij})] \rightarrow \forall j = 1, 2, \dots, n$$

$$K = \frac{1}{\ln(m)}$$

درجه انحراف اطلاعات موجود هر از شاخص‌ها از مقدار آنتروپی آن شاخص به صورت زیر است:

$$d_i = 1 - E_j$$

و در نهایت برای به دست آوردن وزن هر یک از شاخص‌ها از فرمول زیر استفاده می‌شود:

$$W_j = \frac{d_j}{\sum_{j=1}^n d_j} \rightarrow (\forall j = 1, 2, \dots, n)$$

مرحله‌ی چهارم: مشخص نمودن راه‌حل ایده‌آل مثبت و راه‌حل ایده‌آل منفی برای گزینه‌ی

(A-) و ایده‌آل منفی، (A*) ایده‌آل مثبت

$$\text{گزینه ایده‌آل مثبت} = A^+ = \{(\max V_{ij} | j \in J), (\min V_{ij} | j \in J) | i = 1, 2, \dots, m\}$$

$$= \{v_1^+, v_2^+, \dots, v_j^+, \dots, v_n^+\}$$

$$\text{گزینه ایده‌آل منفی} = A^- = \{(\min V_{ij} | j \in J), (\max V_{ij} | j \in J) | i = 1, 2, \dots, m\}$$

$$= \{v_1^-, v_2^-, \dots, v_j^-, \dots, v_n^-\}$$

مرحله‌ی پنجم: تعیین معیار فاصله‌ای برای گزینه ایده‌آل (Si+) و گزینه حداقل (Si-):

$$S_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^+)^2}$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2}$$

مرحله ششم: محاسبه ضریبی که نزدیکی نسبی Si را به راه‌حل ایده‌آل نشان می‌دهد:

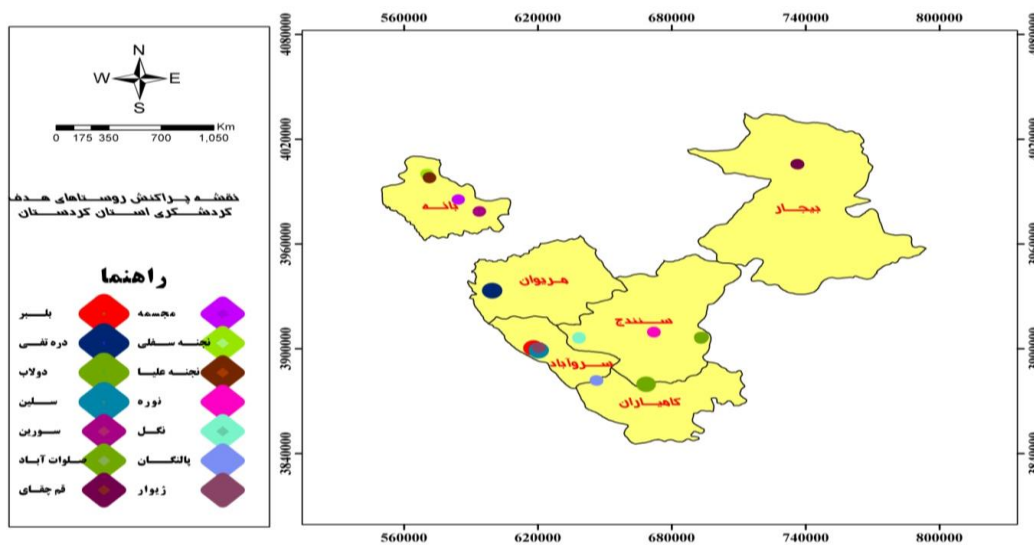
$$CLi = \frac{S_i^-}{S_i^+ + S_i^-} \rightarrow 0 \leq CLi \leq 1 \rightarrow I = 1, 2, \dots, M$$

مرحله‌ی هفتم: در مرحله آخر رتبه‌بندی گزینه بر اساس میزان (C_i+) صورت می‌گیرد. این ضریب بین صفر و یک قرار دارد و C_i+1 نشان‌دهنده بالاترین رتبه و C_i+0 نشان‌دهنده کمترین رتبه است. (اصغر پور، ۱۳۸۸: ۲۶۱-۲۶۲).

جدول ۱. مشخصات روستاهای هدف گردشگری استان کردستان

ردیف	نام روستا	نوع جاذبه	فاصله تا مرکز شهرستان	فاصله تا مرکز استان	خانوار	جمعیت
۱	صلوات-آباد	ط،ف،ت	۱۰	۱۰	۱۰۰۸	۳۲۱۵
۲	نگل	ط،ف،ت،م	۶۵	۶۵	۵۱۳	۱۷۱۹
۳	ژیوار	ط،ف،ت	۷۵	۱۷۵	۳۲۸	۱۲۸۲
۴	دره تفی	ط،ف	۱۵	۱۳۵	۲۷۷	۹۲۸
۵	نوره	ط،ف،ت	۱۸	۱۸	۲۵۱	۸۳۲
۶	پالنگان	ط،ف،ت	۴۵	۱۲۰	۲۱۵	۸۰۹
۷	سلین	ط،ف،ت،ام	۷۰	۱۷۰	۲۰۶	۷۲۳
۸	نجنه	ط،ف،ت	۳۸	۲۹۰	۱۸۴	۶۸۸
۹	بلبر	ط،ف،ت	۷۰	۱۷۰	۱۶۵	۵۶۱
۱۰	دولاب	ط،ف،ت،م	۴۰	۴۰	۱۷۱	۴۹۱
۱۱	سورین	ط،ف،ت،م	۱۵	۲۶۵	۱۱۷	۴۵۸
۱۲	قمچقای	ط،ف،ت	۳۵	۱۹۷	۷۷	۲۷۱
۱۳	مجسه	ط،ف	۵	۲۵۵	۳۰	۱۱۲
	جمع				۳۵۴۲	۱۲۰۸۹

توضیحات: ط: طبیعی، ف: فرهنگی و هنری، ت: تاریخی، م: مذهبی، ا: انسان‌ساخت

شکل ۱. نقشه موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

۴) یافته‌های تحقیق

بر اساس بررسی‌های صورت گرفته از مجموع ۲۱۵ پرسش نامه در نمونه آماری، اطلاعات مربوط به جنسیت پاسخگویان نشان می‌دهد ۷۵/۳ درصد از پاسخگویان مرد و ۲۴/۶ درصد زن بوده است. اطلاعات مربوط به سن پاسخگویان نشان داد ۱۷/۷ درصد از پاسخگویان بین ۱۵ تا ۲۵ سال، ۲۱/۴ درصد بین ۲۶ تا ۳۵ سال، ۱۴/۹ درصد بین ۳۶ تا ۴۵ سال، ۳۱/۶ درصد بین ۴۶ تا ۵۵، ۱۰/۲ درصد بین ۵۶ تا ۶۵ و ۴/۲ درصد بالاتر از ۶۶ سال سن داشته‌اند. سطح تحصیلات مربوط به ساکنین محلی به ترتیب با ۴۲/۸ درصد ابتدایی، ۱۹/۵ درصد دیپلم، ۱۰/۲ درصد فوق دیپلم، ۲۴/۲ درصد لیسانس و ۲/۲ درصد فوق لیسانس و بالاتر بوده است. اطلاعات مربوط به وضعیت اشتغال پاسخگویان نشان داد ۵۴/۴ درصد دامدار و کشاورز، ۸/۳ درصد شغل دولتی، ۳/۲ درصد بازنشسته، ۱۷/۶ درصد بیکار، ۲/۵ درصد دانشجو و ۷/۱۰ درصد را سایر عنوان نموده‌اند. اطلاعات مربوط به سطح درآمد پاسخگویان نشان داد که ۷۰/۶ درصد از پاسخگویان روستایی زیر یک میلیون تومان، ۱۸/۶ درصد از پاسخگویان بین ۱ تا ۲ میلیون تومان، ۸/۴ درصد از پاسخگویان بین ۲ تا ۳ میلیون، ۲/۳ درصد از پاسخگویان بین ۳ تا ۴ میلیون درآمد دارند. بیشترین فراوانی این گروه از پاسخگویان مربوط به سطح درآمد کمتر از یک میلیون تومان درآمد بوده است.

به منظور بررسی اثرات گردشگری بر توسعه روستا از آزمون میانگین تک نمونه‌ای استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول شماره ۲ آورده شده است. نتایج نشان می‌دهد که گردشگری دارای اثرات مثبت و منفی مختلفی بر جامعه میزبان می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که گردشگری بر مقصد دارای اثرات مثبت اقتصادی در جهت ایجاد درآمد (۳/۲۳) می‌باشد.

در بعد اقتصادی از دیدگاه ساکنان محلی بیشترین اثر مطلوب گردشگری در جهت ایجاد درآمد (۳/۳۶) و پس از آن ایجاد شغل (۳/۲۵) می‌باشد. در همین رابطه نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد از دید جامعه میزبان، گردشگری دارای اثرات نامطلوبی بر زندگی ساکنان محلی بصورت افزایش هزینه‌های زندگی (۳/۱۲) بوده است. از دیگر اثرات گردشگری بر جامعه محلی، اثرات اجتماعی و فرهنگی آن می‌باشد. در این زمینه از نگاه روستائیان، گردشگری فقط توانسته نگرش مثبت ساکنان محلی نسبت به گردشگری (۳/۲۳) را در پی داشته باشد. از نگاه ساکنان محلی، گردشگری بیشتر دارای اثرات منفی اجتماعی و فرهنگی بوده است. بطوریکه گردشگری منجر به کاهش انسجام و مشارکت در توسعه روستا (۲/۷۷)، کاهش حفظ آداب و رسوم محلی (۲/۸۷) که می‌تواند به از بین رفتن آداب، فرهنگ و ارزش‌های محلی روستاها را به همراه داشته باشد، منجر گردد. همچنین در این رابطه گردشگری و تعامل و ارتباط روستائیان با گردشگران منجر به الگو برداری از آنها (۲/۹۱) شده است.

گردشگری فعالیتی است که دارای بیشترین ارتباط با ساکنین و محیط زیست میزبان دارد. بنابراین بیشترین اثرات گردشگری را می‌توان در ابعاد زیست محیطی آن تصور نمود. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد از نگاه ساکنان محلی، گردشگری دارای اثرات نامطلوبی بر محیط‌زیست روستاهای مورد مطالعه داشته هر چند دارای اثرات مثبتی نیز بوده است. از مهم‌ترین آنها می‌توان به تخریب چشم‌اندازهای طبیعی روستا (۳/۶۹) و ساخت و سازهای بی‌رویه و تغییر کاربری اراضی کشاورزی (۳/۵۲) به واسطه گسترش بی‌رویه و بدون برنامه‌ریزی متناسب با محیط زیست گردشگری دانست.

جدول ۲. اثرات توسعه گردشگری

گردشگران	اثرات	بعد
۳/۳۶	ایجاد درآمد	اقتصادی
۳/۲۵	ایجاد شغل	
۲/۸۵	افزایش فعالیت‌های دیگر	
۳/۱۲	افزایش هزینه‌های زندگی	
۳/۲۳	افزایش سطح آگاهی ساکنان محلی نسبت به گردشگری	اجتماعی
۲/۷۷	انسجام و مشارکت ساکنین محلی در توسعه روستا	
۲/۸۷	حفظ آداب و رسوم و فرهنگ محلی	
۲/۹۱	الگو برداری ساکنان محلی از گردشگران	
۲/۱۹	آگاهی زیست محیطی ساکنان محلی	زیست محیطی
۳/۵۲	ساخت و سازهای بی رویه و تغییر کاربری اراضی	
۲/۳۷	ایجاد آلودگی (هوا، صوتی، زباله)	
۳/۶۹	تخریب چشم‌اندازهای طبیعی	

منبع: یافته‌های پژوهش

در این مرحله به اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری مشخص شده پرداخته می‌شود. نتایج حاصل از این رتبه‌بندی در جدول شماره ۳ آورده شده است. وزن بدست آمده برای معیارهای کلی ارزیابی روستاهای هدف گردشگری استان کردستان عبارتند از: جاذبه‌های گردشگری ۳/۵۵، عوامل زیر ساختی، اقامتی ۲/۵۰، عوامل اقتصادی ۲/۷۶، عوامل اجتماعی - فرهنگی ۳/۱، عوامل زیست محیطی ۳/۱۵ و عامل امنیتی - سرمایه گذاری ۲/۷۶ است. نتایج حاصل از رتبه‌بندی از دید ساکنان محلی نشان می‌دهد که روستای سلین با ضریب ۰/۷۷۷۳ در رتبه اول و پالنگان با ضریب ۰/۷۵۳۴ در رتبه دوم و سطح مناسب قرار گرفته است. روستاهای بعدی به ترتیب ژبوار با ضریب ۰/۶۴۵۲ در رتبه سوم، بلبز با ضریب ۰/۵۹۶۷ در رتبه چهارم، نگل با ضریب ۰/۵۵۱۷ در رتبه پنجم، دولاب با ضریب ۰/۵۴۷۷ در رتبه ششم، صلوات‌آباد با ضریب ۰/۵۲۴۱ در رتبه هفتم، دره تفی با ضریب ۰/۴۵۹۹ در رتبه هشتم، نجنه با ضریب ۰/۴۰۴۰ در رتبه نهم، سورین با ضریب ۰/۳۸۸۴ در رتبه یازدهم، نوره با ضریب ۰/۳۷۸۵ در رتبه دوازدهم و روستای قمچقای با ضریب ۰/۲۹۵۲ در رتبه آخر و در سطح نامناسب جای دارد.

جدول ۳. رتبه‌بندی روستاهای هدف گردشگری

			روستا	ردیف
سطح بندی	رتبه	ضریب		
متوسط	۷	۰/۵۲۴۱	صلوات آباد	۱
متوسط	۵	۰/۵۵۱۷	نگل	۲
مناسب	۳	۰/۶۴۵۲	ژبوار	۳
متوسط	۸	۰/۴۵۹۹	دره تفی	۴
نامناسب	۱۲	۰/۳۷۸۵	نوره	۵
مناسب	۲	۰/۷۵۳۴	پالنگان	۶

متوسط	۱	۰/۷۷۷۳	سلین	۷
متوسط	۱۰	۰/۴۰۴۰	نجنه	۸
مناسب	۴	۰/۵۹۶۷	بلبر	۹
متوسط	۶	۰/۵۴۷۷	دولاب	۱۰
نامناسب	۱۱	۰/۳۸۸۴	سورین	۱۱
نامناسب	۱۳	۰/۲۹۵۲	قمچقای	۱۲
متوسط	۹	۰/۴۱۷۵	مجسه	۱۳

منبع: یافته های پژوهش

در مرحله بعد، رتبه‌بندی بر اساس زیر معیارهای مورد مطالعه از دید ساکنان محلی صورت گرفته و نتایج آن در جدول شماره ۴ آورده شده است. رتبه‌بندی بر اساس زیر معیارها این مزیت را دارد که می‌توان روستاهای مورد مطالعه را از حیث نوع سرمایه‌گذاری‌های مختلف بررسی نمود و این تقسیم‌بندی محقق را در ارائه پیشنهادها کمک می‌نماید. این رتبه‌بندی در زیر معیارها از دید ساکنان محلی در برخی از معیارها متفاوت بوده و در رتبه‌بندی روستاها نیز خود را نشان داده است.

جدول ۴. رتبه‌بندی روستاهای هدف گردشگری استان کردستان بر اساس معیارها

رتبه	نام روستا	معیار جذب‌دها	معیار زیر ساخت	معیار اقتصادی	معیار اجتماعی	معیار زیست	معیار ضربه	معیار سرمایه گذاری
۱	صلوات آباد	۰/۴۹۵۱	۱۱	۰/۸۰۵۱	۲	۰/۴۴۵۸	۶	۰/۶۰۵۸
۲	نگل	۰/۸۱۱۲	۳	۰/۲۸۸۱	۱۰	۰/۴۲۸۵	۷	۰/۰۸۰۱
۳	ژیوار	۰/۶۸۳۱	۶	۰/۳۳۶۲	۹	۰/۶۸۷۹	۳	۰/۶۳۶۴
۴	دره تفی	۰/۴۴۹۱	۱۲	۰/۸۹۵۷	۱	۰/۳۵۸۲	۹	۰/۸۹۶۴
۵	نوره	۰/۳۵۱۴	۱۳	۰/۲۱۲۷	۱۱	۰/۱۶۳۵	۱۱	۰/۵۸۹۶
۶	پالنگان	۰/۶۸۸۰	۵	۰/۸۲۶۴	۴	۰/۸۱۳۷	۱	۰/۷۴۳۵
۷	بلبر	۰/۵۲۲۴	۸	۰/۶۱۳۲	۷	۰/۵۷۵۵	۴	۰/۶۱۲۹
۸	نجنه	۰/۵۲۱۴	۹	۰/۷۷۴۸	۵	۰/۳۸۸۲	۸	۰/۸۲۱۵
۹	سلین	۰/۹۸۳۲	۱	۰/۸۶۰۰	۳	۰/۷۰۸۳	۲	۰/۷۱۴۳
۱۰	دولاب	۰/۹۱۸۴	۲	۰/۰۵۷۲	۱۳	۰/۵۶۸۹	۵	۰/۵۳۲۴
۱۱	سورین	۰/۵۲۰۱	۱۰	۰/۷۴۵۸	۶	۰/۱۸۹۹	۱۰	۰/۵۶۶۵
۱۲	قمچقای	۰/۷۷۶۰	۴	۰/۱۵۲۴	۱۲	۰/۰۱۳۶	۱۲	۰/۰۰۲۱
۱۳	مجسه	۰/۶۰۳۲	۷	۰/۵۷۶۳	۸	۰/۰۰۴۵	۱۳	۰/۴۳۶۸

منبع: یافته های پژوهش

در مرحله بعد رتبه‌بندی بر اساس زیر معیارهای مورد مطالعه از دید ساکنان محلی صورت گرفته و نتایج آن در جدول شماره ۴ آورده شده است. بر این اساس دید ساکنان محلی در معیار جاذبه‌ها روستاهای سلین با ضریب ۰/۹۸۳۲ در رتبه اول، دولاب با ضریب ۰/۹۱۸۴ در رتبه دوم و نگل با ضریب ۰/۸۱۱۲ در رتبه سوم و در سطح

بسیار مناسب قرار گرفته‌اند. روستاهای قمچقایی با ضریب ۰/۷۷۶۰ در رتبه چهارم، پالنگان با ضریب ۰/۶۸۸۰ در رتبه پنجم، ژیوار با ضریب ۰/۶۸۳۱ در رتبه ششم و مجسه با ضریب ۰/۶۰۳۲ در رتبه هفتم و در سطح مناسب قرار دارند. روستاهای بلبر با ضریب ۰/۵۲۲۴ در رتبه هشتم، نجنه با ضریب ۰/۵۲۱۴ در رتبه نهم، سورین با ضریب ۰/۵۲۰۴ در رتبه دهم، صلوات‌آباد با ضریب ۰/۴۹۵۱ در رتبه یازدهم، دره‌تفی با ضریب ۰/۴۴۹۱ در رتبه دوازدهم و نوره با ضریب ۰/۳۵۱۴ در رتبه آخر و در سطح نامناسب قرار دارند. بر اساس نقطه نظر ساکنان محلی و اولویت بندی روستاها، ۱۵/۳۸ درصد از روستاها در سطح مناسب، ۵۳/۸۴ درصد در سطح متوسط و ۲۳ درصد در سطح نامناسب قرار گرفته‌اند.

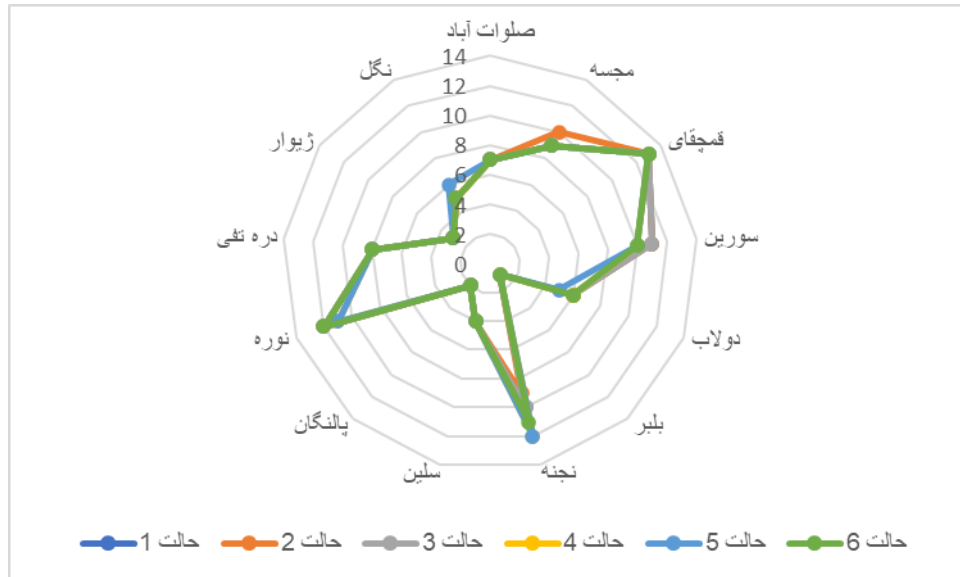
همچنین بر اساس این نتایج از دید ساکنان محلی در معیار زیر ساخت‌ها - اقامتی، روستاهای دره‌تفی با ضریب ۰/۸۹۵۷ در رتبه اول، صلوات‌آباد با ضریب ۰/۸۰۵۱ در رتبه دوم، روستای سلین با ضریب ۰/۸۶۰۰ در رتبه سوم و روستای پالنگان با ضریب ۰/۸۲۶۴ در رتبه چهارم و در سطح بسیار مناسب قرار گرفته‌اند. روستاهای نجنه با ضریب ۰/۷۷۴۸ در رتبه پنجم، سورین با ضریب ۰/۷۴۵۸ در رتبه ششم، بلبر با ضریب ۰/۶۶۱۳۲ در رتبه هفتم و در سطح مناسب قرار دارند. روستاهای مجسه با ضریب ۰/۵۷۶۳ در رتبه هشتم و در سطح متوسط جای دارد. روستاهای ژیوار با ضریب ۰/۳۳۶۲ در رتبه نهم، نگل با ضریب ۰/۲۸۸۱ در رتبه دهم و نوره با ضریب ۰/۲۱۲۷ در رتبه یازدهم و در سطح نامناسب قرار دارند. و در آخر روستای قمچقایی با ضریب ۰/۱۵۲۴ و دولاب با ضریب ۰/۵۷۲ در رتبه آخر و در سطح بسیار نامناسب قرار دارند. در معیار اقتصادی، از دید ساکنان محلی روستاهای پالنگان با ضریب ۰/۸۱۳۷ در رتبه اول و در سطح بسیار مناسب قرار دارد. روستای سلین با ضریب ۰/۷۰۸۳ در رتبه دوم، ژیوار با ضریب ۰/۶۸۷۹ در رتبه سوم و در سطح مناسب قرار گرفته‌اند. روستای بلبر با ضریب ۰/۵۷۵۵ در رتبه چهارم، دولاب با ضریب ۰/۵۶۸۹ در رتبه پنجم، صلوات‌آباد با ضریب ۰/۴۴۵۸ در رتبه ششم، نگل با ضریب ۰/۴۲۸۵ در رتبه هفتم و در سطح متوسط قرار دارند. روستاهای نجنه با ضریب ۰/۳۸۸۲ در رتبه هشتم، دره‌تفی با ضریب ۰/۳۵۸۲ در رتبه نهم و در سطح نامناسب قرار دارد. روستاهای سورین با ضریب ۰/۱۸۹۹ در رتبه دهم، نوره با ضریب ۰/۱۶۳۵ در رتبه یازدهم، قمچقایی با ضریب ۰/۰۱۳۶ در رتبه دوازدهم و مجسه با ضریب ۰/۰۴۵ در رتبه آخر و در سطح بسیار نامناسب قرار دارند.

در معیار اجتماعی - فرهنگی، روستاهای دره‌تفی با ضریب ۰/۸۹۶۴ در رتبه اول و روستای نجنه با ضریب ۰/۸۲۱۵ در رتبه دوم و در سطح بسیار مناسب قرار دارد. روستاهای پالنگان با ضریب ۰/۷۴۳۵ در رتبه سوم، سلین با ضریب ۰/۷۱۴۳ در رتبه چهارم، ژیوار با ضریب ۰/۶۳۶۴ در رتبه پنجم، بلبر با ضریب ۰/۶۱۲۹ در رتبه ششم و صلوات‌آباد با ضریب ۰/۶۰۵۸ در رتبه هفتم و در سطح مناسب قرار گرفته‌اند. روستاهای نوره با ضریب ۰/۵۸۹۶ در رتبه هشتم، سورین با ضریب ۰/۵۶۶۵ در رتبه نهم، دولاب با ضریب ۰/۵۳۲۴ در رتبه دهم و مجسه با ضریب ۰/۴۳۶۸ در رتبه یازدهم و در سطح متوسط قرار دارند. روستای نگل با ضریب ۰/۰۸۰۱ در رتبه دوازدهم و قمچقایی با ضریب ۰/۰۰۲۱ در رتبه سیزدهم و در سطح نامناسب قرار دارند. در معیار زیست محیطی از دید ساکنان محلی، روستاهای سورین با ضریب ۰/۹۶۴۹ در رتبه اول، پالنگان با ضریب ۰/۹۰۱۸ در رتبه دوم، بلبر با ضریب ۰/۸۱۴۲ در رتبه سوم، قمچقایی با ضریب ۰/۸۵۳۱ در رتبه چهارم، صلوات‌آباد با ضریب ۰/۸۰۸۱ در رتبه پنجم و در سطح بسیار مناسب قرار گرفته‌اند. روستاهای نگل با ضریب ۰/۷۱۲۵ در رتبه ششم، دولاب با ضریب ۰/۶۵۸۸ در رتبه هفتم، نوره با ضریب ۰/۶۵۴۵ در رتبه هشتم و در سطح مناسب قرار دارند. روستاهای سلین با ضریب ۰/۵۵۷۶ در رتبه نهم، ژیوار با ضریب ۰/۵۳۵۸ در رتبه دهم، نجنه با ضریب ۰/۴۷۲۷ در رتبه یازدهم، دره -

تفی با ضریب ۰/۴۰۸۱ در رتبه دوازدهم و روستای مجسه با ضریب ۰/۳۵۰۰ در رتبه آخر و در سطح مناسب قرار دارند.

بر اساس نتایج حاصل از دید ساکنان محلی در معیار امنیتی- سرمایه‌گذاری، روستاهای پالنگان با ضریب ۰/۸۱۵۲ در رتبه اول و در سطح بسیار مناسب قرار دارد. روستاهای سلین با ضریب ۰/۷۶۹۶ در رتبه دوم، دولاب با ضریب ۰/۶۶۹۸ در رتبه سوم و روستای صلوات‌آباد با ضریب ۰/۶۰۸۲ در رتبه چهارم و در سطح مناسب قرار دارند. روستاهای بلبر با ضریب ۰/۵۶۹۱ در رتبه پنجم، ژویار با ضریب ۰/۵۳۲۳ در رتبه ششم، نجنه با ضریب ۰/۵۱۱۶ در رتبه هفتم، سورین با ضریب ۰/۴۶۵۱ در رتبه هشتم، دره‌تفی با ضریب ۰/۴۴۳۲ در رتبه نهم و در سطح متوسط قرار دارند. روستاهای نوره با ضریب ۰/۳۹۳۶ در رتبه دهم و روستای نگل با ضریب ۰/۳۲۷۹ در رتبه یازدهم و در سطح نامناسب قرار دارند. و در آخر نیز روستای مجسه با ضریب ۰/۱۲۶۸ در رتبه دوازدهم و روستای قمچقای با ضریب ۰/۱۱۰۴ در رتبه آخر و در سطح بسیار نامناسب قرار گرفته‌اند.

وزن معیارها، دارای بیشترین اثر در رتبه‌بندی گزینه‌ها است. برای حصول اطمینان بیشتر به نتایج، قبل از انتخاب گزینه نهایی لازم است که تحلیل حساسیت بر روی گزینه‌های مختلف صورت گیرد. در این پژوهش در ۶ حالت وزن معیار اول با دیگر معیارها جابجا شد و نتایج حاصل از تحلیل حساسیت نشان داد که دید ساکنان محلی تفاوت اندکی در رتبه‌بندی روستاهای ایجاد شده است و روستاهای پالنگان، بلبر و صلوات‌آباد در حالات مختلف در رتبه های اول تا سوم قرار گرفته‌اند.

شکل ۲. نمودار نتایج تحلیل حساسیت تابسیس از دید ساکنان محلی

۵) نتیجه‌گیری

افزایش درآمد ارزی و ایجاد اشتغال یکی از مهم‌ترین اثرات گردشگری تلقی می‌شود. با توجه به نرخ بالای بیکاری و لزوم سرمایه‌گذاری خارجی، توجه بیش‌ازپیش به این بخش می‌تواند زمینه رسیدن به توسعه متوازن و پایدار را برای استان کردستان به همراه داشته باشد. وجود جاذبه‌های گردشگری به عنوان یکی از ارکان و عناصر اصلی صنعت گردشگری در

کنار دیگر مولفه‌ها شرایط لازم را برای جلب و جذب گردشگر فراهم می‌نماید. تعداد زیادی از این استراتژی‌ها در مناطق روستایی و شهری در حال توسعه تمرکز می‌کنند. گردشگری روستایی به عنوان بخشی از صنعت گردشگری می‌تواند در توسعه پایدار و کاهش شکاف منطقه‌ای نقش قابل ملاحظه‌ای داشته باشد. گردشگری روستایی می‌تواند از طریق مشارکت و وابستگی به سایر بخش‌های اقتصادی و فرهنگی جامعه گسترش و تداوم یافته و به نوبه خود در رشد و توسعه محلی، منطقه‌ای و ملی نقش مهمی ایفا نماید. استان کردستان با برخورداری از سابقه دیرین تمدن و فرهنگ، طبیعت و شرایط اقلیمی گوناگون و زیارتگاه‌های متعدد، توانایی قرارگیری در جایگاه مناسب نقاط پر جاذبه گردشگری در سطح ملی و بین‌المللی را داشته و می‌تواند به‌عنوان یکی از قطب‌های مهم گردشگری در کشور و حتی در جهان تبدیل شود. رویکرد اصلی دولت برای رفع محرومیت و ایجاد محرک‌های توسعه در مسیر تحقق اهداف تعیین شده در سند چشم‌انداز بیست ساله کشور، بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های گردشگری می‌باشد. با توجه به نرخ بالای مهاجرت روستاییان به شهرها و نرخ بالای بیکاری در استان کردستان از یک طرف و وجود قابلیت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری به خصوص در روستاهای استان کردستان، هدف پژوهش حاضر شناسایی توانمندی‌ها و تجزیه و تحلیل اثرات گردشگری بر روستاهای هدف گردشگری استان کردستان می‌باشد.

نتایج حاصل از این آزمون میانگین تک نمونه‌ای نشان می‌دهد که گردشگری دارای اثرات مثبت و منفی مختلفی بر جامعه می‌باشد. در بعد اقتصادی بیشترین اثر مطلوب گردشگری در جهت ایجاد درآمد می‌باشد. نتایج این بخش با یافته‌های تحقیقاتی نظیر (چن و همکاران، ۲۰۱۸؛ بغداد و همکاران، ۲۰۱۸؛ توکوا و سورا، ۲۰۱۶؛ کاستیلانی و سالا، ۲۰۱۴؛ سرا و همکاران، ۲۰۱۴؛ قادری و هندرسون، ۲۰۱۲؛ دارکو و همکاران، ۲۰۱۲؛ دلشاد و همکارانش، ۱۳۹۶؛ خیری و همکارانش، ۱۳۹۵؛ رضاقلی‌زاده، ۱۳۹۵؛ بهرامی، ۱۳۹۵) همسویی داشته و یافته‌های این پژوهش را تأیید می‌کنند. به عنوان مثال دلشاد و همکارانش، (۱۳۹۶)، در مطالعه‌ای نشان دادند که در میان شش عامل اصلی، عامل اقتصادی مهمترین شاخص در سنجش پایداری گردشگری به‌شمار می‌رود. همچنین شاخص‌های اقتصادی به‌عنوان تاثیرگذارترین و شاخص‌های فرهنگی به‌عنوان تاثیرپذیرترین شاخص‌ها در سنجش پایداری توسعه گردشگری، تعیین شده‌اند.

در همین رابطه نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد از دید جامعه میزبان علاوه بر اثرات نامطلوب اقتصادی بصورت افزایش هزینه‌های زندگی دارای اثرات اجتماعی و فرهنگی نیز بوده است. از دید گردشگران می‌توان به اثرات مثبت ناشی از گردشگری، افزایش سطح آگاهی‌های ساکنان محلی نسبت به گردشگری، حفظ آداب و رسوم محلی اشاره کرد. نتایج این بخش با یافته‌های تحقیقاتی نظیر (رونیزی و بیگلو، ۱۳۹۵؛ بغداد و همکاران، ۲۰۱۸؛ توکوا و سورا، ۲۰۱۴؛ انوری و همکاران، ۱۳۹۱؛ همسویی داشته و یافته‌های این پژوهش را تأیید می‌کنند. به عنوان مثال رونیزی و بیگلو (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای با عنوان ظرفیت تحمل توسعه گردشگری روستایی و تدوین برنامه راهبردی روستای قلات (شهرستان شیراز)، نتایج نشان داد که تفاوت معناداری بین دیدگاه جامعه میزبان بر اساس وضعیت شغلی آنها دارد. و از بعد اجتماعی و فرهنگی گردشگری اثرات نامطلوبی از جمله الگو برداری جامعه میزبان از گردشگران و بروز ناهنجاری‌های اجتماعی را به همراه خواهد داشت.

همچنین نتایج نشان داد که گردشگری دارای اثرات نامطلوبی بر محیط زیست روستاهای مورد مطالعه داشته است. از مهم‌ترین آنها می‌توان به تخریب چشم‌اندازهای طبیعی روستا و سازهای بی‌رویه اشاره کرد. از اثرات مثبت گردشگری می‌توان به آگاهی زیست محیطی ساکنان محلی اشاره کرد. به‌عنوان مثال چن و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی نشان دادند کیفیت زندگی ساکنان در این جامعه روستایی به خاطر گردشگری بهبود یافته

است، اگر چه منافع اقتصادی هنوز برای بسیاری از خانواده های میزبان ناچیز است. گردشگران موجب توسعه روستاهای دور افتاده شده‌اند. همچنین بغداد و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی نشان دادند که گردشگری در مناطق روستایی بر توسعه پایدار تاثیر مثبت و معناداری دارد.

نتایج حاصل از رتبه‌بندی نشان داد که روستای سلین در رتبه اول و در سطح بسیار مناسب قرار گرفته است. روستاهای بعدی به ترتیب پالنگان در رتبه دوم، ژبوار در رتبه سوم، بلبر در رتبه چهارم و در سطح مناسب قرار گرفته‌اند. همچنین نتایج نشان داد که روستای نگل در رتبه پنجم، دولاب در رتبه ششم، صلوات‌آباد در رتبه هفتم، دره‌تفی در رتبه هشتم و مجسه در رتبه نهم و در سطح متوسط قرار گرفته‌اند. روستای نجنه در رتبه دهم، سورین در رتبه یازدهم، نوره در رتبه دوازدهم و روستای قمچقای در رتبه سیزدهم و سطح نامناسب قرار دارد. بر اساس نقطه نظر گردشگران و اولویت بندی روستاها، ۳۸/۴۶ درصد از روستاها در سطح بسیار مناسب، ۳۱ درصد در سطح متوسط و ۳۰/۰۷ درصد در سطح نامناسبی قرار گرفته‌اند. نتایج حاصل از تحلیل حساسیت نشان داد که تفاوت اندکی در رتبه‌بندی روستاهای ایجاد شده است و روستاهای پالنگان، بلبر و صلوات‌آباد در حالات مختلف در رتبه های اول تا سوم قرار گرفته‌اند.

با توجه تاثیر مثبت گردشگری بر اشتغال، درآمد و توسعه پایدار بر روستاهای هدف گردشگری استان کردستان و همچنین نتایج حاصل از رتبه بندی روستاهای هدف گردشگری و همچنین قابلیت‌ها و پتانسیل‌های هر روستا پیشنهادهای در قالب جدول ۵ آورده شده است.

جدول ۵. اهداف و سیاست‌های اجرایی بخش دولتی و خصوصی در راستای توسعه گردشگری روستایی

اهداف و سیاست‌ها	کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت	اقدامات اجرایی	بخش دولتی و عمومی اقدام کننده	بخش خصوصی و نهادهای مدنی اقدام کننده
ارتقاء کمیت و کیفیت زیر ساخت‌های ارتباطی (جاده‌ای، ریلی و هوایی)	۱	۱		احداث و ارتقاء جاده‌های ارتباطی استان کردستان بالاحص روستاهای گردشگری، افزایش تعداد پروازهای فرودگاه سنندج، تکمیل و بهره‌برداری از فرودگاه سقز، تکمیل راه آهن همدان به سنندج	سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان کردستان، اداره کل راه و شهرسازی استان کردستان، سازمان فرودگاهی کشور، راه- آهن کشور	
ارتقاء کمیت و کیفیت زیر ساخت‌های اقامتی	۱			احداث و ارتقاء هتل‌ها و مهمانپذیرهای اقامتی در سطح استان، احداث اقامت‌گاه‌های بوم گردی در روستاها	سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان کردستان، اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان کردستان، سازمان صمت، بانک‌ها و موسسات پولی و اعتباری	سرمایه گذاران بخش خصوصی و فعالین حوزه گردشگری، تعاونی‌های روستایی

ارتقاء کمیت و کیفیت زیر ساخت‌های پذیرایی	۱	۱	۱	احداث و ارتقاء واحدهای پذیرایی در سطح استان، احداث رستوران‌های خانگی سنتی در روستاها	سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان کردستان، اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان کردستان، سازمان صمت، بانک‌ها و موسسات پولی و اعتباری	سرمایه‌گذاران بخش خصوصی و فعالین حوزه گردشگری، ساکنان محلی روستاها، تعاونی-های روستایی
حفاظت و حراست از جاذبه‌های تاریخی و باستانی استان کردستان	۱	۱	۱	مرمت و حفاظت از آثار تاریخی و باستانی استان کردستان	اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان کردستان	کمک مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد در حفاظت و حراست از این آثار
معرفی قابلیت‌های گردشگری روستاهای هدف	۱	۱	۱	معرفی از طریق رسانه-های جمعی و ارتباطی و فضای مجازی	اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان کردستان، سازمان صدا و سیما	مستندسازان و فیلم‌سازان حرفه‌ای، عکاسان
حفظ آداب و رسوم فرهنگی استان	۱	۱	۱	برگزاری جشنواره‌ها و اعیاد فرهنگی در قالب جشنواره‌های لباس و غذا	اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان کردستان	استفاده از لباس و غذاهای محلی در مناسبت‌ها و جشنواره‌های مختلف استان
شهر خلاق موسیقی و تئاتر خیابانی	۱	۱	۱	برگزاری جشنواره‌های موسیقی و تئاتر خیابانی	اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان کردستان	مشارکت مردم و اهالی فن در سطح استان و خارج از استان
هدایت منابع مالی استان کردستان به واحدهای فعال در زمینه گردشگری و صنایع دستی	۱	۱	۱	تسهیلات به واحدهای فعال و اقتصادی در این زمینه	سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان کردستان، بانک‌ها و موسسات پولی و مالی استان با تایید اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان کردستان و سازمان صمت	تلاش و پیگیری‌های مجدانه شرکت‌ها و واحدهای خصوصی در این زمینه
برگزاری دوره‌های آموزشی و توجیهی سازمان‌های مردم‌نهاد در خصوص اهمیت گردشگری	۱	۱	۱	برگزاری نشست‌های مستمر با سازمان‌های مردم‌نهاد و روستاهای هدف گردشگری استان	اداره کل میراث فرهنگی و گردشگری و صنایع دستی استان، دفتر امور سازمان‌های مردم‌نهاد استانداری و بخش‌داری‌ها، کمیته امداد	برگزاری کارگاه‌ها و کلاس‌های توجیهی در روستاها، لزوم آگاهی بخشی دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی روستاها در خصوص آگاهی‌رسانی مردم

مردم، جامعه محلی، فعالین محیط زیست، گردشگران، آژانس‌های مسافرتی و گردشگری	اداره کل میراث فرهنگی و گردشگری و صنایع دستی استان صدا و سیما، اداره کل محیط زیست استان کردستان	آموزش‌های همگانی در مورد مسائل زیست محیطی و گردشگری پایدار، برگزاری نشست‌های مستمر با سازمان‌های مردم نهاد و طرفدار محیط زیست، جوامع محلی و هدف استان	۱	۱	ارتقاء دانش محیط زیستی گردشگران و جوامع محلی و توسعه گردشگری پایدار
ساکنان محلی و تولید کنندگان مواد لبنی و غذایی محلی	اداره کل تعاون روستایی استان کردستان، کمیته امداد، دانشگاه علوم پزشکی استان کردستان، دانشگاه کردستان	ارائه تسهیلات به این واحدها، ارائه آموزش‌های لازم جهت تولید و بردن‌دینگ مواد لبنی و غذایی محلی به جامعه هدف، آموزش‌های بهداشتی و سلامتی	۱	۱	حمایت از صنایع کوچک و کارگاه‌های خانگی تولید مواد لبنی و غذایی محلی
تولید کنندگان صنایع دستی	اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان کردستان، اداره کل تعاون روستایی استان کردستان، کمیته امداد، سازمان صمت،	ارائه تسهیلات به این واحدها، ارائه آموزش‌های لازم جهت تولید و بردن‌دینگ به فعالین بخش گردشگری	۱	۱	حمایت از صنایع کوچک و کارگاه‌های تولیدی صنایع دستی
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی استان کردستان، دفاتر خدمات گردشگری استان کردستان، هتل‌ها و مهمان‌پذیرهای استان کردستان	سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان کردستان، اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان کردستان، سازمان صنعت، معدن و تجارت استان کردستان، استانداری استان کردستان، سازمان تعاون روستایی،	برگزاری جشنواره‌های گردشگری و معرفی جاذبه‌ها و پتانسیل‌های گردشگری استان در داخل و خارج از کشور به منظور جذب سرمایه گذاری، تبادل نظرات و ایده‌های استان‌های موفق در این زمینه	۱	۱	حمایت از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در صنعت گردشگری
فعالین بخش گردشگری	سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان کردستان، سازمان امور مالیاتی استان کردستان و سازمان صمت	اعطای معافیت مالیاتی برای فعالیت‌های بخش گردشگری		۱	ارائه مشوق‌های مالیاتی به فعالین بخش گردشگری
صادر کنندگان و فعالین تولید صنایع دستی و صادر کنندگان	سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان کردستان، سازمان امور مالیاتی استان کردستان و سازمان صمت	اعطای معافیت مالیاتی برای صادرکنندگان واحدهای تولیدی صنایع دستی	۱	۱	ارائه مشوق‌های مالیاتی به صادرکننده‌های واحدهای تولیدی صنایع دستی

صادرکنندگان و فعالین تولید صنایع دستی و صادرکنندگان	سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان کردستان، سازمان صمت	اعطای جایزه‌های صادراتی به صادرکنندگان صنایع دستی			۱	ارائه جایزه‌های صادراتی به واحدهای صادرکننده صنایع دستی
فعالین و سرمایه‌گذاران بخش گردشگری	پارک علم و فناوری استان کردستان، مراکز رشد	تخصیص دفاتر تحقیق و توسعه و نوآور گردشگری در پارک علم و فناوری استان کردستان و مراکز رشد	۱	۱	۱	توسعه فعالیت‌های نوآور و دانش بنیان گردشگری
آژانس‌های مسافرتی و خدمات گردشگری، کارکنان هتل‌ها، مهمانپذیرها و رستوران‌ها، کسبه و اصناف مختلف بازار، تولیدکنندگان و فروشندگان صنایع دستی، رانندگان تاکسی و خدمات حمل و نقل شهری و روستایی،	سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان کردستان، اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان کردستان اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان، سازمان صمت، تعاون روستایی، کمیته امداد و سایر نهادهای دولتی	برگزاری کارگاه‌ها و کلاس‌های آموزشی در سطح بدنه اجرایی دولتی و بخش خصوصی فعال و مرتبط با بخش گردشگری	۱	۱	۱	ارتقاء دانش مدیریتی و سازمانی فعالین بخش گردشگری

۶ منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی و آقاسی‌زاده، عبدالله (۱۳۸۸)، تحلیل عوامل مؤثر بر گسترش گردشگری در ناحیه ساحلی چابهار با استفاده از مدل راهبردی SWOT، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال اول، شماره اول، ص ۱۲۸-۱۰۷.
- بوزرجمهری، خدیجه، فعال جلالی، امین و سلیمانی، زهرا (۱۳۹۸)، ارزیابی ظرفیت تحمل محیط در روستاهای هدف گردشگری (مطالعه موردی: روستای کنگ)، جغرافیا و مخاطرات محیطی، شماره ۳۲، ص ۱۵۷-۱۷۲.
- امیرحاجیلو، الهام، تولایی، سیمین، زنگانه، احمد، زنگانه، ابوالفضل (۱۳۹۲)، ارزیابی و اولویت بندی اثرات گردشگری در سطح ملی با استفاده از تکنیک تاپسیس، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال سوم، شماره ۱۰، ص ۱۵-۲۶.
- امین بیدختی، علی اکبر؛ شریفی، نوید؛ (۱۳۹۱)، بررسی رابطه بین رونق گردشگری و سرمایه اجتماعی در مناطق ساحلی دریای خزر، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، سال هفتم، شماره ۱۷.
- پاپلی یزدی، محمد حسین و سقایی، مهدی (۱۳۸۸)، گردشگری و تبار شناسی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۶۸.
- حبیبی، فاتح و محمودی، حسنی (۱۳۹۸)، ارزیابی و اولویت بندی شاخص‌های توسعه گردشگری با استفاده از مدل TOPSIS (مطالعه موردی: شهرستان‌های استان کردستان)، جغرافیا و توسعه، ۱۷(۵۷)، ص ۱۵۵-۱۶۷.
- حبیبی، فاتح و سلیمی، کردستان (۱۳۹۵)، بررسی اثر توسعه گردشگری بر اشتغال و درآمد ساکنان محلی اورامان، گردشگری علم و فرهنگ، ۴، ص ۶۹-۸۲.
- شمس‌الدینی، علی (۱۳۸۹)، گردشگری روستایی راهکاری سازنده برای توسعه روستایی نمونه موردی: روستای فهلیان، مسکن و محیط روستا، شماره ۱۳۱، ص ۹۵-۱۰۷.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۸)، برگرفته از <https://www.amar.org.ir>

- Ashe, John W (2005), **Tourism investment as a tool for development and poverty reduction: The experience in Small Island Developing States (SIDS)**, Trade and Investment, Barbados, 18-20 September, 2005.
- Chiu, Y-T Helena; Lee Wan and Chen H- T. (2014). **Environmentally Responsible Behavior in Ecotourism: Exploring the Role of Destination Image and Value Perception**, Asia Pacific Journal of Tourism Research. 19(8): 876-889.
- Dritsakis, N. (2004). **Cointegration analysis of German and British tourism demand for Greece**, Tourism Management, 25: 111-119.
- Castellani, V., & Sala, S (2014) **Sustainable performance index for tourism policy development**, Tourism Management, No. 31. PP: 871-880.
- Chen Bixia, Zhenmian Qiu, Nisikawa Usio and Koji Nakamura (2018), **Tourism's Impacts on Rural Livelihood in the Sustainability of an Aging Community in Japan**, Sustainability 2018, 10, 2896; doi:10.3390/su10082896.
- Dwyer, L. and Forsyth, P. and Spurr, R (2004), **Evaluating tourism's economic effects: new and old approaches**, Journal of Tourism Management, Vol.25, No.3, PP: 307-317.
- Garrod, Brain and Roz Wornell (2006), **Reconceptualizing rural resources as countryside capital: The case of rural tourism**. Journal of Rural Studies. 22.
- Ghaderi, Z., & Henderson, J. C (2012), **Sustainable rural tourism in Iran: A perspective from Hawraman Village**, Tourism Management Perspectives, No. 2. PP: 47-5.
- Holzar, M. (2010). **Tourism and development: the beach disease**, Tourism Management, No. 32: 922-933.
- Huang, Jen-Hung & Peng, Kua-Hsin (2012), **fuzzy Rassch model in TOPSIS: Anew approach for generating fuzzy numbers to assess the competitiveness of the tourism industries in Asian countries**, Tourissm Managemen, No. 33. PP: 456-465.
- Kantaric, Kemal (2007), **Perceptions of foreign investors on the tourism market in Cntral Asia including Kyrgyzstan, Kazakhstan, Uzbekistan, and Turkmenistan**, Tourism Management, No. 28. PP: 820-829.
- Kim, W., Jun, H. M., Walker, M., & Drane, D (2015), **Evaluating the perceived social impacts of hosting large-scale sport tourism events: Scale development and validation**, Tourism Management, No.48. PP: 21-32.
- Kulendran N, Wilson K. (2000). **Is there a relationship between international trade and international travel?**, Applied Economics, No. 32: 100-109
- Oh, O. (2005). **The contribution of tourism development to economic growth in the Korean economy**. Tourism Management, 26(1), 39-44.
- Sharpley, R (2000), **Tourism and sustainable development: Exploring the theoretical divide**, Journal of Sustainable tourism, No. 8(1). PP: 1-19.
- Szabo, Bernadett (2005), **Rural Tourism as Alternative Income souecee for Rural Areas along the Hortobagy**, Jahrbuch der Osterreichischen Gesellschaft für Agrarökonomie. 12.
- Talebifard, Reza, Maleki, Saeed, Aliabakhshi, Afsane and Hosseini Shahpariyan, Nabiollah (2021), **Evaluationg the economic and social effects of tourism on tourist attractive villages of Izeh and baghmalek Counties**, Journal of Research and Rural Planinig, 10(3): 21-37.
- World Tourism Organization. (2019). **World Tourism Organization**. Available at: <http://www.world-tourism.org>.
- Xu, S., Liang Mingzhu, L., Naipeng, B. & Steve, P (2017), **Regulatory frameworks for ecotourism: An application of Total Relationship Flow Management Theorems**, Tourism Management, No. 61. PP: 321-330.